

RIKSADVOKATEN

Økokrim
Postboks 2096 Vika
0125 OSLO

Deres referanse:

Vår referanse:

Dato:

25/308 - 1 / TFR014

14.03.2025

Prioriterte prejudikatsspørsmål 2025

1. Innledning

Den høyere påtalemyndigheten skal være en aktiv bidragsyter til rettsutviklingen, herunder den som finner sted gjennom domstolenes behandling av enkeltsaker. Et viktig ledd i dette arbeidet er å identifisere områder der det er behov for rettsavklaring, for eksempel fordi rettskildene ikke gir et klart svar, rettskildene trekker i ulike retninger, eller det kan stilles spørsmål ved om en etablert rettstilstand bør endres.

I 2024 utpekte riksadvokaten enkelte områder der det, sett fra påtalemyndighetens perspektiv, var særlig behov for nærmere avklaringer gjennom rettspraksis. Listen er nå gjennomgått og oppdatert. For flere av spørsmålene som ikke videreføres i årets skriv, foreligger det – eller vil snart foreligge – relevant rettspraksis:

- Skyldevne: Høyesterett skal 26. mars 2025 behandle en sak om terskelen etter første ledd bokstav c (høygradig psykisk utviklingshemming).
- Ulovlig tvangsmiddelbruk som straffutmålingsmoment: HR-2024-2167-A avsnitt 52 flg., HR-2024-1935-A avsnitt 49 flg. og HR-2024-775-A avsnitt 105 flg. gir alle veiledning om når og hvordan kompensasjon skal gis, selv om noen av sakene gjelder tvangstiltak under straffegjennomføring.
- Skjerping av straffnivået for knivlovbrudd: Vurderingen av skjerping av straffnivået for lovbrudd begått med skytevåpen i HR-2024-1629-A må gis tilsvarende anvendelse.
- Siktedes kontradiksjonsrett der vitner møter, men nekter å forklare seg: Høyesterett har nylig henvist en sak om spørsmålet (Høyesteretts saksnummer 24-198602STR-HRET).

Angivelsen av aktuelle rettslige problemstillinger er ikke ment å gripe inn i hva som anses som prioriterte saker etter riksadvokatens mål- og prioriteringsrundskriv. Dersom påtalemyndigheten, innenfor rammen av eksisterende prioriteringer, finner grunn til å forfølge en sak som reiser en problemstilling som er inntatt nedenfor, er det imidlertid ønskelig at man, på et så tidlig stadium som mulig, tilrettelegger for at rettsspørsmålet undergis en tilstrekkelig

grundig behandling til at domstolene settes i stand til å kunne ta stilling til det. Dersom en tingrettsavgjørelse som omhandler noen av disse problemstillingene ikke påankes videre, bør domstolen anmodes om å legge avgjørelsen ut på Lovdata.

Politiet kan, ved behov, konferere med statsadvokaten dersom det oppstår spørsmål om en sak er egnet og hvordan den i så fall bør legges opp. Statsadvokatene kan ta kontakt med førstestatsadvokat Thomas Frøberg ved Riksadvokatembetet. Det er også anledning til å ta kontakt om potensielle prinsipielle problemstillinger som ikke er inntatt på listen nedenfor.

2. Lovanvendelse

2.1 Alminnelig strafferett

Krav om skyld i straffesaker etter EMK

Høyesterett la i HR-2021-797-A til grunn at EMK art. 6 nr. 2 og 7 hindrer illeggelse av foretaksstraff på objektivt grunnlag. Standpunktet er videreført i HR-2022-1271-A. Det er særlig EMDs storkammeravgjørelse *G.I.E.M S.r.l. med flere mot Italia* (klagenummer 1828/06, 34163/07 og 19029/11) som har vært avgjørende for Høyesteretts syn. Tolkningen av avgjørelsen har blitt kritisert i juridisk litteratur, se særlig Marius Emberland, «Stiller EMK nå krav om skyld ved straff?», *Lov og Rett* 2022 s. 97–116 og Johan Boucht og Marius Emberland, «Om 'mental link' som vilkår for straff etter EMK art. 7 ifølge G.I.E.M. S.r.l. mfl. mot Italia (2018)», *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 2024 s. 649–693.

I HR-2023-1212-A, som gjaldt illeggelse av en administrativ sanksjon som anses som straff etter EMKs autonome straffebegrep, kom Høyesterett til at objektivt straffansvar likevel kan være tillatelig i noen tilfeller. Det er ønskelig å få klarlagt om denne nyanseringen kan få betydning i saker om foretaksstraff, herunder der det er spørsmål om ansvar for anonyme og kumulative feil. Videre er det behov for en avklaring av hvilken betydning skyldkravet som Høyesterett har tolket inn i EMK skal ha i saker om utvidet inndragning, der det har vært stilt spørsmål ved om de konvensjonsmessige begrensningene kommer til anvendelse.

Fingering av forsett ved høygradig psykisk utviklingshemming

Høyesterett henviste i 2024 en sak om fingering av forsett etter straffeloven § 62 fjerde ledd der siktede var utilregnelig på grunn av høygradig psykisk utviklingshemming. Siktede trakk senere anken. Saken reiste spørsmål om regelen gjelder for gjerningspersoner som ikke utviser forsett mht. en strafferettslig relevant omstendighet på grunn av en tilstand som nevnt i straffeloven § 20 første ledd bokstav c, eller om den bare kommer til anvendelse for personer som hadde en sterkt avvikende sinnstilstand eller sterk bevissthetsforstyrrelse på gjerningstidspunktet, jf. bestemmelsens bokstav a og b. Det foreligger sprikende rettspraksis fra underinstansene om spørsmålet.

2.2 Spesiell strafferett

Våpenloven – krav til deaktivering av skytevåpen

Riksadvokaten har i brev 12. januar 2024 fremhevet at det er behov for en avklaring av hva som kreves for at et våpen skal anses å ha blitt «gjort lovlig ubrukbart» etter våpenloven (1961) § 1 annet ledd første punktum, og at dette bør søkes oppnådd ved at aktuelle problemstillinger løftes frem og belyses grundig under domstolsbehandlingen av enkeltsaker.

Betydningen av Grunnlovens forholdsmessighetskrav i forvaringssaker

Grunnloven § 94 ble i 2014 endret slik at det stilles krav om at en frihetsberøvelse ikke skal være uforholdsmessig. Etter sin ordlyd gjelder bestemmelsen også ved dom på forvaring. Det er ønskelig å få avklart hvilke eventuelle skranker bestemmelsen setter for adgangen til å forlenge forvaringsperioden. Spørsmålet har vært reist i underrettspraksis, se for eksempel LB-2021-81490 og LB-2023-160237, men det foreligger ikke avklaringer fra Høyesterett.

3. Straffutmåling

Grov vold, grove trusler og grovt skadeverk mot offentlig tjenesteperson eller bruk av skytevåpen mv. mot politiet

Ved lov 19. juni 2020 nr. 81 ble det innført et eget straffebud som rammer grov vold, grove trusler og grovt skadeverk mot offentlig tjenesteperson (straffeloven § 155 a). Ved samme lovendring ble det innført minstestraft for overtredelser av straffeloven § 155 som skjer ved bruk av skytevåpen mv. (straffeloven § 155 b). For sistnevnte bestemmelse er det i Prop. 66 L (2019–2020) s. 87–88 gitt anvisning på et normalstraffenivå. Det er ønskelig med nærmere avklaringer av straffenivået etter de nevnte bestemmelsene.

Den nedre grensen for begrepet *rusavhengig*

I 2022 ble det etablert en ny og mildere straffutmålingspraksis i saker om rusavhengiges befatning med mindre mengder narkotika til egen bruk. Det vises til HR-2022-731-A, HR-2022-732-A, HR-2022-733-A, HR 2022-1653-A (avsnitt 27 til 43) og HR-2022-2120-A (avsnitt 12 til 23). Praksisendringen innebærer at valg av straffereaksjon og den nærmere straffutmålingen kan avhenge av om gjerningspersonen anses å være rusavhengig. Begrepsinnholdet er angitt på følgende måte i HR-2022-733-A avsnitt 26:

«As subjektive oppfatning av egen rusavhengighet [kan ikke] være avgjørende. Det kan neppe heller stilles ufravelige krav om at vedkommende er diagnostisert som rusavhengig av lege. Rusavhengighet forutsetter imidlertid generelt en omfattende bruk av narkotika, både med hensyn til omfang og varighet, og som vedkommende selv har problemer med å kontrollere. Om dette er situasjonen, må bero på en objektiv vurdering, der tidligere rushistorikk og eventuell behandlingshistorikk vil stå sentralt. Også tidligere straffereaksjoner for narkotikarelaterte forhold og vedkommendes generelle livssituasjon er av betydning.»

Det er ønskelig med en nærmere avklaring av den nedre grensen for rusavhengighet i saker om erverv eller oppbevaring av narkotika til egen bruk. Dette innebærer ikke at påtalemyndigheten skal bringe mindre narkotikasaker inn for retten der sakene, i tråd med HR-2022-731-A, vil resultere i straffutmålingsfrfall, jf. straffeloven § 61. Spørsmålet er derimot egnet til belysning i saker der gjerningspersonens situasjon, slik påtalemyndigheten vurderer den, ikke når opp til den terskelen for rusavhengighet som Høyesterett har beskrevet i den ovennevnte avgjørelsen.

Behovet for rettsavklaring vil kunne avhenge av oppfølgingen av Rushåndhevingsutvalgets utredning NOU 2024: 12, som for tiden er til behandling i Justis- og beredskapsdepartementet.

4. Straffeprosess

Bruk av overskuddsmateriale fra skjult tvangsmiddelbruk

Etter straffeprosessloven § 216 i bokstav d kan opplysninger innhentet gjennom kommunikasjonskontroll på visse vilkår brukes som bevis for et annet straffbart forhold enn det som dannet grunnlag for kontrollen, selv om dette forholdet ikke kunne ha begrunnet den formen for kontroll som opplysningene stammet fra. Bestemmelsen gjelder også for opplysninger som stammer fra romavlytting (§ 216 m siste ledd), dataavlesing (§ 216 o siste ledd) og skjulte tvangsmidler som brukes i avvergende øyemed (§ 222 d siste ledd).

Høyesterett henviste i 2023 en anke fra påtalemyndigheten i en sak der lagmannsretten hadde avskåret bruk av overskuddsinformasjon fordi vilkårene i § 216 i bokstav d ikke ble ansett oppfylt. Etter en nærmere gjennomgang av saken, besluttet riksadvokaten å trekke anken. Det er imidlertid ønskelig å finne en egnet sak for å avklare det nærmere innholdet i vilkårene for bruk av overskuddsmateriale etter straffeprosessloven § 216 i bokstav d.

Selvinkrimineringsvernet for foretak

Høyesterett kom i Rt. 2011 s. 800 til at selvinkrimineringsvernet også gjelder for foretak. Det er ønskelig med en nærmere avklaring av vernets utstrekning i slike tilfeller, herunder særlig hvilke fysiske personer som kan påberope seg taushetsretten selv om vedkommende selv ikke risikerer personlig forfølgning, jf. argumentene mot å tilkjenne foretak selvinkrimineringsvern i NOU 2016: 24 punkt 9.3.5.

Jørn Sigurd Maurud

Thomas Frøberg
førstestatsadvokat

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur

Gjenpart

Agder lagmannsrett
Borgarting lagmannsrett
Eidsivating lagmannsrett
Frostating lagmannsrett
Gulating lagmannsrett
Høyesterett
Hålogaland lagmannsrett
Politidirektoratet

Mottakere

Agder statsadvokatembeter
Det nasjonale
statsadvokatembetet
Hedmark og Oppland
statsadvokatembeter
Hordaland, Sogn og
Fjordane
statsadvokatembeter
Møre og Romsdal
statsadvokatembeter
Nordland
statsadvokatembeter
Oslo statsadvokatembeter
Rogaland
statsadvokatembeter
Spesialenheten for
politisaker
Troms og Finnmark
statsadvokatembeter
Trøndelag

Mottakere

statsadvokatembeter
Vestfold, Telemark og
Buskerud
statsadvokatembeter